

Rámcování a nastolování agendy: Dva paralelní procesy v interakci*

FRANTIŠEK KALVAS, JAN VÁNĚ, MARTINA ŠTÍPKOVÁ**

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

MARTIN KREIDL

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno

Framing and Agenda-Setting: Two Parallel Processes in Interaction

Abstract: In this article the authors interconnect the framing and agenda-setting theories of mass-communication effects. They postulate that the framing process creates conditions for the agenda-setting process and argue that differently framed news have different effects in the agenda-setting process. They hypothesise that issue-specific frames, episodic frames, and value frames have a stronger agenda-setting effect than generic frames, thematic frames, and strategy frames and suggest explaining the role of frames in the agenda-setting process through the theory of cognitive dissonance. The hypotheses are tested using matched panel survey data on respondents' personal agendas and using a content analysis of the media in relation to one particular issue. The selected issue – the restitution of property to the Catholic Church – was chosen because it contains a rich combination of frames. Moreover, this is an issue on which it is possible to study the effect of a 'focusing event', which may have an additional and distinct effect in addition to the 'regular' frames. The authors show that differently framed news do indeed have distinctive effects on personal agenda-setting. Some frames have a strong positive effect, while others have no effect. They even identify one frame that appears to have a slightly negative net effect on personal agenda-setting. This is a somewhat revolutionary finding, since it demonstrates that, unlike the predictions made by the agenda-setting theory, people may (under certain conditions) react to the heightened media exposure of an issue by denying its importance.

Keywords: framing, agenda-setting, panel data, quantitative content analysis.

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2012, Vol. 48, No. 1: 3–37

* Tato studie vychází s podporou grantů: GAČR 403/09/P003 a „Institucionální podpora na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace – KSS FF ZČU“. Děkujeme Centru výzkumu veřejného mínění za laskavé poskytnutí panelových a mediálních dat z projektu „Veřejná a mediální agenda“.

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: PhDr. František Kalvas, Ph.D., Katedra sociologie, Západočeská univerzita v Plzni, Poděbradova 1, 306 14 Plzeň, e-mail: kalvas@kss.zcu.cz.

Úvod

V našem textu se budeme zabývat teorií nastolování agendy (*agenda-setting*) a možností jejího propojení s teorií rámcování (*framing*).¹ Někteří autoři se o propojení těchto dvou teorií kognitivních mediálních účinků již snažili [viz McCombs, Shaw 1993], jejich přístup nicméně nebyl přijat bezrozporně [srov. Scheufele 2000]. My se o propojení obou teorií pokusíme znovu a výsledné hypotézy podrobíme empirickému testu s pomocí českých panelových dat z roku 2008. Ukážeme, že odlišně rámcované mediální zprávy mají odlišný efekt na publikum. Určitým způsobem rámcované zprávy nastolují veřejnou agendu velmi silně, jiné méně silně. Ukážeme rovněž, že za určitých podmínek a při určitém způsobu rámcování s rostoucím počtem zpráv klesá šance, že veřejnost bude téma považovat za důležité.

V textu nejprve stručně představíme teorie nastolování agendy a rámcování a zrekapitulujeme pokusy o jejich propojení. Pak navrhneme vlastní řešení propojení obou teorií. Naše řešení respektuje kritiku Dietrama A. Scheufeleho a nachází inspiraci v textech Sophie Lechelerové, Claese de Vreese a Rune Slothuuse [Lecheler, de Vreese, Slothuuse 2009], Rogera W. Cobby a Marca H. Rosse [Cobb, Ross 1997] a Wayna Wanty a Yu-Wei Hua [Wanta, Hu 1993]. Dle našeho názoru proces rámcování vytváří podmínky procesu nastolování agendy tím, že různě rámcované zprávy mají při nastolování veřejné agendy odlišný efekt. Roli rámců v procesu nastolování agendy zdůvodňujeme teorií kognitivní disonance, kterou však pomocí našich dat explicitně netestujeme.

Teoretické předpoklady ověřujeme na příkladu nastolování problému církevních restitucí. Tento problém volíme proto, že se v něm vyskytuje pestrá skladba rámců, která pokrývá všechny kategorie použité typologie rámců. Problém církevních restitucí nám navíc umožňuje studovat vliv tzv. zaostřujících událostí. Používáme panelová data, která každý týden u respondentů zachycují vývoj preferencí nejdůležitějších událostí od dubna do května 2008. Panelová data kombinujeme s výsledky obsahové analýzy, která pro jednotlivé dny sleduje celkové počty zpráv a strukturu použitých rámců.

Teorie nastolování agendy, rámcování a jejich propojení

Nastolování agendy

Teorie nastolování agendy popisuje proces, ve kterém si společnost stanovuje priority tím, že dochází ke konsenzu, které veřejné problémy je třeba řešit v první řadě. Je logické, že společnost alokuje prostředky nejprve na řešení těchto prioritních veřejných problémů. Termín veřejný problém (*issue*) Roger W. Cobb a Char-

¹ Anglický termín *framing* překládáme do češtiny jako *rámcování*. Ačkoli Tomáš Trampota ve své knize *Zpravodajství* [Trampota 2006] razí překlad *zarámování*, držíme se úzu zavedeného v českém překladu McCombsova díla *Agenda setting* [McCombs 2009].

les D. Elder definují jako: „konflikt mezi dvěma nebo více identifikovatelnými skupinami ohledně procedurálních nebo věcných otázek distribuce pozic nebo zdrojů“ [Cobb, Elder 1983: 32 cit. dle Dearing, Rogers 1996: 2]. Ve svém konečném důsledku jsou všechny veřejné problémy konfliktem, ten lze totiž rozeznávat ve třech následujících rovinách: 1) zda problém vůbec existuje, 2) zda má být problém řešen a 3) jak má být řešen. Avšak ne každý konflikt se stane veřejným problémem. Aby se jím stal, musí být jako takový identifikován a musí být nastolen požadavek na jeho řešení [Dearing, Rogers 1996: 2–3].

Sada veřejných problémů uspořádaných podle důležitosti se nazývá agenda. Agenda se v čase dynamicky proměňuje – buď proto, že je problém vyřešen, nebo je zažehnáno jeho nejpálčivější stadium (tj. již není tak urgentní jako v okamžiku, kdy pronikl do agendy), nebo si na původně pálčivý stav společnost zvykla (tj. již není vnímán jako urgentní), nebo se objevily jiné problémy, které jsou ještě naléhavější, a je třeba na jejich řešení alokovat prostředky. Agendu nerozeznáváme pouze na úrovni celého společenského systému, ale také jeho jednotlivé subsystémy mají svou agendu [Dearing, Rogers 1996: 1–2]. Při dekompozici celého systému můžeme dojít až k jedinci, který má také svou agendu – nazýváme ji osobní (*intrapersonal*) agenda [McLeod, Becker, Byrnes (1974) 1991]. Pro řešení svých prioritních problémů se subsystémy snaží buď hledat své vlastní zdroje, nebo se je snaží prosadit jako společenské problémy a do řešení zaangažovat celou společnost.

Z hlediska teorie nastolování agendy jsou klíčové tři subsystémy: média, veřejnost a politika. Všechny tři mají své vlastní agendy, mezi nimiž teorie rozeznává hustou síť vzájemných vztahů. Tuto trojici agend také ovlivňují události v reálném (tj. ne-mediovaném) světě, osobní zkušenost aktérů a interpersonální komunikace. Teorie fragmentuje jednotlivé klíčové subsystémy a popisuje, jak se agendy dílčích částí subsystému vzájemně ovlivňují a vytváří se konsenzus ohledně agendy celého subsystému. Takto dělí mediální systém na jednotlivé typy, nebo dokonce tituly, podobně fragmentuje politický systém na jeho jednotlivé složky a konečně veřejnost dělí na pozornou (která se zajímá o široké spektrum problémů a ráda o nich diskutuje), zájmové skupiny (které se zajímají pouze o jeden typ problémů) a masovou veřejnost (která se cíleně nezajímá o žádný problém, ale v určitém okamžiku ji může zaujmout na poměrně krátkou dobu problém, kterému se věnují média) [Dearing, Rogers 1996: 5–6; Cobb, Ross 1997: 8–9].

V tomto textu se soustředíme jen na vliv médií na veřejnost, zbytek schématu opomíjíme. Média a veřejnost vnímáme jako jeden celek, tyto subsystémy hlouběji nestrukturujeme. Mediální obsah v naší analýze představuje výchozí bod. Dále již nezkoumáme, jak ovlivňují podobu obsahu např. sdílené vědění a praktiky žurnalistů [Kaderka, Havlík 2010], interakce žurnalistů se zájmovými skupinami [Trampota 2006; McCombs 2009], významné veřejné instituce [ibid.], jednotlivé mediální instituce [ibid.] a povaha událostí v ne-mediovaném světě [Dearing, Rogers 1996].

Zbývá ještě objasnit, jak teorie nastolování agendy určuje postavení nějakého problému na mediální či veřejné agendě. Intenzita pozornosti je společným jmenovatelem pro indikaci postavení problému na jakékoli agendě. Mediální pozor-

ností se obvykle myslí počet zpráv věnovaných dané kauze. Pozornost veřejnosti se konceptualizuje jako podíl lidí, kteří považují problém za jeden z nejdůležitějších [Dearing, Rogers 1996: 5–8]. Pokud výzkum pracuje s daty na mikroúrovni (jako to činíme my), mluví se o *personální* (či *intrapersonální*) *agendě*, což je agenda jedince odrážející, co tento jedinec považuje za podstatné veřejné problémy [Kalvas 2009a: 33, 40–41]. Takto budeme chápat pojmy i my (podrobněji se měření věnujeme v dalších částech textu).

Rámcování

Teorie rámcování se nachází na pomezí tří paradigmat mediálních studií: kognitivního, kritického a konstruktivistického [Barisione 2010; D'Angelo 2002; Matthes 2009] a popisuje, jak je možné komplexitu obtížně pochopitelných problémů redukovat. Tato teorie tvrdí, že zprávy neobsahují pouze holá fakta, ale také hodnotový rámec, který nám pomáhá těmto faktům rozumět. Mauro Barisione [2010] dodává, že v mediálních textech nám rámce vlastně říkají, jak máme uvažovat o veřejných problémech, zatímco v politice rámec představuje především definici veřejného problému.

Erving Goffman [1974] za rámec obecně považuje definici situace svého druhu. Todd Gitlin zase jako „princip selekce, zdůraznění a prezentace“, rámec je „teorie o tom, co existuje, co se děje a co je důležité“ [Gitlin 1980: 7]. Dle Williama A. Gamsona a Andre Modiglianého je hlavní funkcí rámce uspořádání jednotlivých událostí, rámec je „centrální organizační myšlenka“ [Gamson, Modigliani 1987: 143]. Jednoznačně nejužívanější definici rámce [Matthes 2009: 354–355] nabízí Robert M. Entman. Podle něj rámec obsahuje čtyři základní komponenty: „definici problému, kauzální interpretaci, morální hodnocení a/nebo návrh řešení“ [Entman 1993: 52]. Z Entmanovy definice vycházíme i my.

Rámce nejsou přítomné pouze v mediovaných textech. Entman uvádí celkem čtyři lokace, kde můžeme rámce nalézt, jsou to: „komunikátor, text, příjemce a kultura“ [ibid.]. Rámcování je třeba vnímat jako proces, ve kterém dochází nejprve k budování rámců (*frame-building*), poté k jejich nastolování (*frame-setting*) a konečně tento proces má i své důsledky [de Vreese 2005]. Budování rámců probíhá především v interakci novinářů, elit a sociálních hnutí, „(v)ýsledkem procesu budování rámců pak jsou rámce přítomné v textech. Nastolování rámců odkazuje k interakci mediálních rámců s předchozím věděním a predispozicemi jedinců“ [de Vreese 2005: 52]. V procesu rámcování se řada aktérů snaží prosadit své vidění problému, „aby souznělo s jejich potřebami“ [Trampota 2006: 123]. Tito aktéři však mají odlišné schopnosti a možnosti svůj způsob zarámování prosadit [ibid.].

Současný výzkum se intenzivně zabývá schopností médií nastolit rámec v myslích členů publika a důsledky, které takové nastolení přináší. Podařilo se ukázat, že odlišné hodnotové rámce vedou k odlišné interpretaci týchž „holých faktů“ [Kahneman, Tversky 1984; Iyengar 1991; Entman 1993], že rámce mění příslušné postoje jedince [de Vreese 2005], jeho rozhodovací proces [Lee, McLeod,

Shah 2008] a motivaci jednat [Scheufele 2000]. Rámcování má i další důsledky, mobilizuje kolektivní akci [Scheufele 2000], ovlivňuje politickou socializaci [de Vreese 2005] a dochází skrze něj k připsání zodpovědnosti, v závislosti na způsobu rámcování může publikum považovat za viníky problému buď společnost, nebo jedince [Iyengar 1991].

Propojení nastolování agendy a rámcování

Jako první se o propojení teorií nastolování agendy a rámcování pokusili McCombs a Shaw [McCombs, Shaw 1993]. Předpokládali, že zprávy nesou jednak informaci o veřejném problému – čímž dochází k nastolování agendy – a zároveň tyto zprávy zdůrazňují či zamlčují některé atributy veřejného problému, čímž dochází k zarámování problému, protože toto zdůrazňování a zamlčování formuje obraz problému. Takové pojetí rámcování je ale v rozporu s kánonem (viz výše), kde je rámcování pojato jako kauzální interpretace problému. Na základě tohoto rozporu snahu McCombse a Shawa kritizuje Scheufele [2000], když upozorňuje, že rámec je komplexní vzorec a návod pro kauzální interpretaci, který je možné nahradit pouze tak, že nabídneme alternativní komplexní vzorec a návod na kauzální interpretaci problému. McCombs [2009: 134–135] později svůj přístup revidoval: rámec definuje v souladu s kánonem (viz výše) a odlišuje jej od dílčích atributů objektu, byť stále trvá na tom, že i rámec je atributem veřejného problému a také objektů, které jsou do rámce zasazené. Pro efekt popsany McCombsem a Shawem se nyní používají termíny *druhý stupeň nastolování agendy* či *nastolování agendy atributů* [např. McCombs 2009].

Lechelerová, de Vreese a Slothuus [Lecheler, de Vreese, Slothuus 2009] důležitost problému pojmají jako moderátor procesu rámcování. Provádějí laboratorní experiment, kde měří individuální hodnocení důležitosti problému (tj. osobní agendu) před tím, než jsou participantů vystaveni manipulovanému podnětu – různě zarámované zprávě. Jejich výsledky ukazují, že pokud je problém pro jedince důležitý, blokuje to možný efekt rámcování. Naopak, pokud problém pro jedince příliš důležitý není, můžeme pozorovat silný efekt procesu rámcování. Hodnocení důležitosti je moderátorem procesu rámcování na individuální úrovni. Hodnocení samo o sobě nevede k rámcování. Autoři tvrdí, že hodnotíme-li nějaký problém jako málo důležitý, jsme náchylní ke změně úhlu pohledu, přijde-li zvenčí patřičný podnět.

Naše snaha spojit teorii nastolování agendy a teorii rámcování respektuje Scheufeleho kritiku a nachází inspiraci v přístupu Lechelerové, de Vreese a Slothuuse [Lecheler, de Vreese, Slothuus 2009]. Tvrdíme, že proces rámcování vytváří podmínky procesu nastolování agendy. Netvrdíme ale, že proces rámcování přímo ústí do procesu nastolování agendy. Stejně jako Scheufele [2000] jsme přesvědčeni, že jde o kognitivně odlišné a paralelní procesy, a bylo by tedy chybné pojímat je jako dvě části jednoho kauzálního řetězce. Zároveň se však domníváme, že spolu oba procesy interagují: jeden vytváří podmínky pro druhý.

Předpokládáme, že je proces nastolování daného veřejného problému úspěšnější, pokud se prosadí ve veřejném diskurzu některé rámce. Rozdílné rámce mají, dle našeho názoru, rozdílnou schopnost podporovat proces nastolování agendy (podobně uvažují i Wanta a Hu [Wanta, Hu 1993]). Ostatně i McCombs ve své pozdější práci říká, že „(n)ěkteré popisy objektu mohou přesvědčivěji než jiné vytvářet významnost objektu pro veřejnost“ [McCombs 2009: 139]. Objektem je zde třeba chápat veřejný problém a popisem rámec, do kterého je veřejný problém zasazen.² Podobně Cobb a Elder [Cobb, Elder 1983] zdůrazňují, že pro veřejnou podporu problému je klíčové, jakým způsobem bude tento problém definován.³

Myšlenka o vlivu procesu rámcování na proces nastolování agendy má tedy v literatuře oporu. Nikdo se však dosud nezabýval otázkou, proč by rámcování mělo ovlivňovat proces nastolování agendy. My nabízíme možné teoretické vysvětlení tohoto vztahu pomocí aplikace teorie kognitivní disonance (*cognitive dissonance*) Leona Festingera.

Pokud je osoba (třeba i vynuceně či náhodně) vystavena rámcům, které nejsou v souladu s jejími kognitivními elementy (znalostmi, postoji a reflexí vlastního chování), vyvolá to u ní stav kognitivní disonance. Stupeň kognitivní disonance je přímo úměrný počtu a důležitosti kognitivních elementů, které jsou s rámcem v rozporu. Stupni kognitivní disonance je pak přímo úměrný tlak na redukování přítomné disonance. Z hlediska propojení rámcování a nastolování agendy je podstatným způsobem redukce tohoto tlaku čerpání nových informací anebo konfrontace s novými názory [Festinger (1957) 1962a].⁴ Jinými slovy: soudíme, že rámce v mediálních obsazích mohou vyvolávat ve členech publika kognitivní disonanci, která podnítí intenzivnější příjem informací o zarámovaném veřejném problému, což povede k nastolení tohoto problému.

Vztah mezi intenzivnějším příjmem informací o veřejném problému a nastolením tohoto problému objasňují Shanto Iyengar a Donald R. Kinder [Iyengar, Kinder 1987] na základě paměťového modelu zpracování informací (*memory-based model of information processing*). Podle nich je důležitost veřejného problému spjata s tím, jak snadno si problém dokážeme vybavit, což je ovlivněno množstvím informací, které o problému přijmeme a uložíme si do paměti. Čím více těchto

² McCombsova obecná formulace mu má umožnit zároveň postulovat vliv rámců jak na proces nastolování agendy, tak na *nastolování agendy atributů*.

³ Když Cobb a Elder publikovali v roce 1971 svou teorii nastolování politické agendy [Cobb, Elder 1971], teorie rámcování ještě neexistovala. V oblasti analýzy politického procesu nebyla teorie rámcování známá ani v roce 1983, kdy Cobb a Elder ve své teorii nastolování politické agendy podrobněji rozpracovali roli podpory veřejnosti a způsoby jejího získávání [Cobb, Elder 1983: 96–102]. Je proto pochopitelné, že Cobb a Elder teorii rámcování nezmiňují, přestože uvažují v jejích intencích, když postulují vliv definice veřejného problému na jeho veřejnou podporu.

⁴ Festinger formuloval svou teorii obecně v době, kdy teorie rámcování nebyla známa. Pro zjednodušení výkladu kognitivní disonance však Festingerovu teorii k rámcům vztahujeme. Tam, kde v této části výkladu používáme termín „rámec“, by Festinger použil obecný pojem „kognitivní element“.

informací přijmeme, tím snáze si problém dokážeme vybavit a tím jej budeme považovat za důležitější [Scheufele 2000: 299–300].

Ke shodnému závěru o vlivu intenzity příjmu informací na preferenci veřejného problému nás vedou i klasické práce Johna Zallera [Zaller 1992; Zaller, Feldman 1992; české shrnutí Linek, Lyons 2008: 77–79]. Dle jeho teorie můžeme předpokládat, že čím kratší doba uplyne mezi promýšlením problému (či přijetím informací o něm) a dotazem na preferovaný problém v dotazníkovém šetření, tím je pravděpodobnější, že se bude odpověď týkat daného problému [Zaller 1992: 48; Zaller, Feldman 1992: 586]. Dále z toho vyvozujeme, že když bude člověk nějaký problém častěji promýšlet, vzrůstá šance, že k tomuto promýšlení dojde krátce před dotazováním, a tudíž vzrůstá pravděpodobnost, že respondent promýšlený problém zvolí jako odpověď na otázku po nejdůležitějším problému.

V tradici sociální psychologie je vznik teorie kognitivní disonance spjatý s chováním [Cooper 2007: 74].⁵ Ale Festinger, který teorii kognitivní disonance vytvořil, s takovým omezením rozhodně nepočítal. V původním textu uvádí, že kognitivní disonanci mohou vyvolat nové informace [Festinger (1954) 1999: 359]. Festinger také výslovně upozorňuje, že stavy konsonance, disonance a indiference nastávají i mezi samotnými kognitivními elementy, ale pro zjednodušení výkladu se bude věnovat pouze vztahu kognitivních elementů a chování [op. cit.: 358]. Festinger vznik kognitivní disonance explicitně neomezuje na chování a jednání ani ve své kanonické knize; byť se jeho příklady týkají vztahu jednání a postojů, postulované hypotézy a definice nevyklučují vznik disonance na základě vztahu kognitivních elementů [Festinger (1957) 1962a]. Dokonce i později mluví o tom, že kognitivní disonanci, která se týká chování a jednání osoby, je třeba brát jako zvláštní případ [Festinger 1962b: 96–97].

Naši domněnku o možném vzniku disonance na základě přijetí informací podporují i empirická zjištění. Wolfgang Donsbach [2009: 134] rekapituluje experiment z roku 1971, v němž Lewis Donohew a Philip Palmgreen pomocí kožního galvanometru zjistili, že příjem disonantních informací zvyšuje napětí osob. I recentní studie pracují pouze s kognitivními elementy jako zdrojem kognitivní disonance. Álvaro Machado Dias s kolegy [Dias et al. 2009] nechal účastníky experimentu propojovat dvojici fotografií různě oblíbených fiktivních osob v hypotetickou sociální síť dalšími fiktivními osobami. Čím větší byl rozdíl v oblíbenosti prvotní dvojice, tím větší byla vyvolaná kognitivní disonance. Tu pak účastníci experimentu utišovali tím, že prvotní dvojici propojovali řetězcem osob, jehož délka byla přímo úměrná velikosti vyvolané disonance.

⁵ Nikdo empiricky ani teoreticky nezdůvodnil, proč by se teorie a výzkum kognitivní disonance měly omezovat pouze na vztah kognitivních elementů a jednání či chování. Proč se kánon sociální psychologie ustavil v podobě, kterou ilustruje kategorické Cooperovo tvrzení, nevíme. Je to otázka nad rámec tohoto článku určená pro historiky sociální psychologie a sociology produkce vědeckého poznání. Teze z pionýrských dob teorie kognitivní disonance tu budeme rekapitulovat z jiného důvodu – abychom zdůvodnili náš předpoklad o vzniku kognitivní disonance na základě přijetí různě rámovaných informací o problému.

V mediálních studiích se teorie kognitivní disonance stala oporou pro paradigma slabých účinků a teorii selektivního příjmu informací, jak uvádí např. Donsbach [2009: 131]. Avšak ani zde není řešen podíl přijatých informací na vzniku kognitivní disonance – ta je pojmána jako výchozí bod, kdy přítomná disonance moderuje selekci přijímaného obsahu. Vlastní Donsbachovy výzkumy čtenářské selektivity však ukazují, že disonance nemá determinující roli, ale spíše moderuje šanci, že se příjemce informacím vystaví. Disonantním informacím se příjemci vystaví ve 34 % případů, u konsonantních závisí na celkovém ladění obsahu. Pokud je konsonantní obsah negativní, vystaví se mu v 35 % případů, a 42 % případů se vystaví pozitivnímu obsahu [ibid.: 141]. Z těchto Donsbachových výsledků vyvozujeme, že kognitivní disonance bude spíše mírně podněcovat osoby k tomu, aby ji utišili konsonantními informacemi.

Jsme si plně vědomi toho, že efekt jedné disonantní zprávy není možné srovnávat s efektem, který vyvolá u osoby reflexe jejího jednání. Domníváme se však, že stále jde o kognitivní elementy a kumulace většího množství disonantních zpráv v nějaké, byť i slabší, míře může vyvolat kognitivní disonanci. Domníváme se také, že na disonantním vyznění zprávy se nepodílí pouze holá fakta uvedená ve zprávě, ale i způsob, jakým jsou tato holá fakta zarámovaná. Rámce, které vyvolávají ve členech publika kognitivní disonanci, stimulují pozornost věnovanou veřejnému problému, jelikož je nemyslitelné, abychom diskutovali o rámci a přitom nezmínili samotný problém. Podobně je nemyslitelné, abychom čerpali informace pouze o rámci, a nikoli o problému. Tím, jak se osoba vyrovnává s kognitivní disonancí (tj. diskutuje a čerpá nové informace), posiluje paměťové stopy vedoucí k rámovanému problému. Zvyšuje tak šanci na nastolení problému na osobní agendu dle paměťového modelu.

Typologie rámců a hypotézy o jejich vlivu

Teorie rozlišuje několik typologií rámců a my ukážeme, jak by se měly různé typy rámců lišit ve vlivu na proces nastolování agendy. Shanto Iyengar hovoří o *tematických* a *epizodických* rámcích. Tematické poskytují hlubší vhled do kontextu, zdůrazňují obecné trendy a popisují především proces. Tudíž vedou k připsání zodpovědnosti společnosti. Epizodické rámce se zaměřují na konkrétní jedince, situace a důsledky, a tudíž vedou k připsání zodpovědnosti jedincům [Iyengar 1991]. Usuzujeme, že epizodické rámce spíše vyvolají kognitivní disonanci. Jejich konkrétnější, a tudíž uchopitelnější podoba se snáze dostane do rozporu s kognitivními elementy jedince. Předpokládáme proto větší vliv epizodických rámců.

H₁: Epizodické rámce vedou k vyššímu výskytu tématu v osobní agendě než rámce tematické.⁶

⁶ Níže se budeme věnovat podrobněji popisu a klasifikaci rámců použitých v naší analýze.

Rámce můžeme také dělit na *specifické* a *generické*. Specifické rámce se „týkají specifických témat a událostí“ [de Vreese 2005: 54], ale generické jsou mnohem obecnější, „přesahují tematická omezení a můžeme je nalézt u různých témat, někdy i napříč časem a kulturními kontexty“ [ibid.]. Rozlišuje se pět typů generických rámců: konflikt, lidský zájem, ekonomické důsledky, moralita a zodpovědnost [Semetko, Valkenburg 2000]. Předpokládáme silnější vliv specifických rámců, protože zaostřují pozornost a efekt vyvolané kognitivní disonance přímo na rámovaný problém. Generické rámce mají potenciál zaostřit pozornost na jiný než rámovaný problém, protože na něj při své obecnosti mohou být členy publika aplikovatelné. Efekt kognitivní disonance, kterou generický rámec vyvolá, se tak rozmělní, protože se neprojeví jen u rámovaného problému.

H₂: Specifické rámce vedou k vyššímu výskytu tématu v osobní agendě než rámce generické.

Poslední typologií jsou *strategické* a *hodnotové* rámce. „Strategický rámec uspořádává politický konflikt jako střet politických zájmů a vzájemně neslučitelných strategií, typické je zdůraznění politických machinací, které se váží k cílům, strategiím a taktikám soupeřících stran“ [Lee, McLeod, Shah 2008: 700]. Strategické rámce vyvolávají v publiku deziluzi a nedůvěru vůči politickému procesu, včetně institucí a politiků [Cappella, Jamieson 1997]. Hodnotový rámec uspořádává politický konflikt jako střet morálních principů či základních hodnot, kdy jednotlivé strany vstupují do konfliktu z odlišných hodnotových pozic. Tento druh rámců není příliš obvyklý, pokud se objeví, je „silný a efektivní v ovlivnění rozhodovacího procesu publika, jelikož hodnoty poskytují jedincům lehce přístupnou heuristiku, která vede jejich pochopení komplexních veřejných problémů bez opory detailních informací“ [Lee, McLeod, Shah 2008: 701]. Deziluze vyvolaná strategickými rámci by měla vést k dojmu, že rámovaný problém není pro běžného člena publika podstatný. Deziluze tak sníží váhu kognitivních elementů (rámce, problému a rámovaných informací) a oslabí stupeň kognitivní disonance. Proto budou strategické rámce snižovat šanci na nastolení problému. Předpokládáme výraznější vliv hodnotových rámců, protože zdůrazňují morální principy a hodnoty. Je tedy pravděpodobnější, že u příjemců vyvolají vyšší stupeň kognitivní disonance.

H₃: Hodnotové rámce vedou k vyššímu výskytu tématu v osobní agendě než rámce strategické.

Zaostřující událost

Komplexní a těžko uchopitelný veřejný problém je v očích veřejnosti často reprezentován spouštěcí událostí (*trigger event*) [Cobb, Ross 1997]. Tato spouštěcí událost veřejný problém iniciuje, často je na ní ilustrován a skrze mediaci spouštěcí

události se veřejnost s problémem setkává. Veřejnost je tak schopna díky spouštěcí události redukovat abstraktnost a komplexitu veřejného problému a snáze jej pochopit. Thomas A. Birkland [2007] prosazuje obecnější termín zaostřující událost (*focusing event*), který v sobě obsahuje i případ spouštěcí události. Zaostřující událost ale navíc zahrnuje případ, kdy událost upoutáním pozornosti pomáhá znovu nastolit problém, který v minulosti opustil agendu. V analytické části našeho textu narazíme na veřejný problém – církevní restituce –, který je spojený se zaostřující událostí – sporem o vlastnictví katedrály sv. Víta.

Aileen Yagadeová a David M. Dozier [Yagade, Dozier 1990] tvrdí, že média snáze nastolí na veřejnou agendu konkrétní problémy, protože u konkrétních problémů si členové publika dokáží snáze představit, jak významné jsou jejich důsledky. U abstraktních problémů je ohodnocení jejich významu obtížnější, a proto je i obtížnější jejich nastolení. Zaostřující událost má schopnost abstraktnost a komplexitu problémů redukovat, proto se domníváme, že zprávy, které k takovým událostem odkazují, budou mít v procesu nastolování agendy větší účinek.

H₄: Zprávy, které odkazují k zaostřující události, podporují přijetí problému do osobní agendy více než zprávy, které se týkají problému, ale neodkazují k příslušné zaostřující události.

Historie kauzy církevních restitucí v ČR v letech 1990–2008

Než popíšeme použitá data, na nichž ověřujeme platnost našich hypotéz, považujeme za vhodné vysvětlit kontext námi zvoleného veřejného problému, tedy sporu o církevní restituce. S ním je tematicky i časově spojená otázka vlastnictví katedrály sv. Víta, která představuje výše zmíněnou zaostřující událost. Spor o podobu tzv. církevních restitucí prostupuje novodobou historií České republiky po listopadu 1989. Tzv. církevní restituce představují samostatný proces vyrovnávání se státu s křivdami komunistického režimu, a to vedle restitucí, které se vztahovaly na fyzické osoby [srov. Šmídová 2007].

Ještě ve Federálním shromáždění [Společnost pro církevní právo n.d.] proběhl první pokus o prosazení restitučního zákona, ale tento zákon neprošel o několik hlasů. K dalšímu pokusu došlo v letech 1996 a 1997, kdy byl návrh vlády na provedení tzv. bezúplatných převodů majetku církví a náboženských společností a majetku některých spolků⁷ odmítnut opoziční sociální demokracií. Od roku 1997 až do konce roku 2007 se vyskytovaly občasné pokusy řešit problém s církevními restitucemi. Nejsilnější impuls k řešení zablokované situace přichází paradoxně ze strany obcí v tzv. Řečické výzvě z roku 2004,⁸ kterou předložili starostové obcí a měst, protože dlouhodobě nemohou nakládat s původ-

⁷ Jedná se o Usnesení č. 498 z roku 1996 a Usnesení č. 211 z roku 1997, které usilovalo o majetkové narovnání tzv. exekutivní cestou [srov. Ministerstvo kultury ČR 2008].

⁸ Výzvu předložila obec Červená Řečice, ke které se připojilo dalších 42 obcí.

ním církevním majetkem, který je ze zákona blokován.⁹ V reakci na to je v roce 2005 připravena koaliční komisí dohoda, která počítala s restitučním vyrovnáním v podobě roční renty vyplácené v horizontu 50 let.

23. ledna 2008 vláda projednala a schválila návrh zákona, který připravilo Ministerstvo kultury a který usiloval o definitivní vyřešení problému církevních restitucí. Podle návrhu měla odluka státu a církve proběhnout pozvolna během následných dvaceti let. Návrh zákona na vyrovnání státu s církvemi počítal s odškodněním za zabavený majetek, který měl být částečně církvím navrácen a částečně finančně nahrazen. Kromě toho měly být církevním řádům navraceny pozemky a budovy v hodnotě 51 miliard korun. Součástí připravovaného vyrovnání bylo i stanovení výjimek, zejména budov, které byly chráněny před restitučními nároky explicitně v zákoně.

Předložený návrh zákona o církevním vyrovnání Poslaneckou sněmovnou PČR 29. 4. 2008 neprošel (projednávání vládního návrhu bylo přerušeno a odročeno). Poslanecká sněmovna si vyžádala doplnění předkládaného zákona a rovněž ustanovila (13. 6. 2008) dočasnou poslaneckou komisi, jejímž úkolem bylo posoudit a připomínkovat nepodpořený zákon. Komise 27. 4. 2009 v závěrečném usnesení doporučila návrh zákona zamítnout [Ministerstvo kultury ČR 2009].

Událostí, která zřejmě zaostřuje pozornost veřejnosti na kauzu církevních restitucí, je spor o vlastnictví chrámu svatého Víta. Jádrem sporu je platnost vládního nařízení z roku 1954, podle nějž patří katedrála všemu československému lidu. Náboženská matice¹⁰ předložila 30. 12. 1992 určovací žalobu o vlastnictví chrámu svatého Víta proti Kanceláři prezidenta republiky. První rozsudek padl 19. 12. 1994, kdy Obvodní soud pro Prahu 1 přiřknul chrám sv. Víta katolické církvi. Po řadě právních peripetií 31. 1. 2007 Nejvyšší soud zrušil dřívější rozsudky Obvodního soudu pro Prahu 1 i Městského soudu v Praze, které rozhodly, že katedrála patří církvi, a případ se vrátil obvodnímu soudu. 24. 4. 2007 stát přebírá katedrálu od církve. Spory pokračovaly až do 24. 1. 2008, kdy zástupci katolické církve a Pražského hradu podepsali dohodu o společném užívání katedrály svatého Víta.¹¹ Spor o katedrálu se v médiích od okamžiku podání první žaloby (v roce 1992) překrýval s problémem nevyřešeného majetkového vyrovnání mezi státem

⁹ Podle § 29 zákona č. 229/1991 Sb., nesmějí obce nakládat s bývalými hospodářskými majetky církví, které jsou zablokovány proti volnému nakládání.

¹⁰ Náboženská matice vznikla během josefínských reforem a sloužila jako fond pro sdružování majetku zrušených klášterů. Během komunistické éry sloužila Náboženská matice jako nástroj pro převádění zabaveného církevního majetku na stát. Legitimita takového počínání byla právně napadena po roce 1989 a akt převodu byl prohlášen za právně zcela neplatný [Svoboda 2007: 18–19]. Podle tohoto výkladu církevní instituce právně nepozbyly svého majetku. Na základě tohoto právního názoru podala Náboženská matice určující žalobu o vlastnictví chrámu svatého Víta.

¹¹ V právní rovině spory pokračovaly: 30. 4. 2008 pražský městský soud potvrdil verdikt Obvodního soudu pro Prahu 1, že katedrála svatého Víta s přílehlými nemovitostmi patří státu. Verdikt je pravomocný, proti čemuž se katolická církev odvolala k Nejvyššímu soudu.

a církvemi. Mediální pozornost věnovaná kauze církevních restitucí významně koinciduje s mediální pozorností věnovanou sporu o katedrálu v období, které zkoumáme (duben–květen 2008).

Data a proměnné

Datový soubor, který analyzujeme v tomto textu, vznikl propojením dat z panelového šetření CVVM z projektu „Veřejná a mediální agenda“, kvantitativní obsahové analýzy médií, kterou provedlo na objednávku CVVM občanské sdružení InnoVatio, a naší vlastní obsahové analýzy korpusu mediálních textů věnovaných problému církevních restitucí. Z výzkumu CVVM využíváme informace o zmiňování tématu církevních restitucí jako významné celospolečenské události a o sociodemografických charakteristikách respondentů a respondentek.¹² Z obsahové analýzy médií čerpáme údaje o mediální expozici tématu církevních restitucí a sporu o vlastnictví katedrály sv. Víta. U každého textu, který podle analýzy InnoVatio obsahoval téma církevních restitucí/sporu o katedrálu, jsme provedli vlastní podrobnější obsahovou analýzu, která nám poskytla informace o typech rámců a frekvenci jejich výskytu v korpusu mediálních textů.

V panelovém šetření bylo dotazováno celkem 658¹³ občanů ČR ve věku 18 let a starších po dobu 12 týdnů od 20. 4. do 6. 7. 2008. Vzorek byl konstruován pomocí prostého náhodného výběru [pro více informací ke konstrukci panelu viz Vinopal 2009]. Respondenti byli instruováni, aby sami vyplnili dotazník vždy v neděli na konci příslušného týdne, a poté jej odeslali poštou na adresu organizátorů výzkumu. V rámci tohoto dotazníku měli respondenti každý týden uvést dvě položky, které považují za „nejvýznamnější celospolečenské události poslední doby“.¹⁴ Na základě těchto odpovědí jsme vytvořili dichotomickou závisle proměnnou „Zmínění restitucí“, která má hodnotu 1, pokud respondent uvedl v příslušné vlně jako jednu ze dvou nejdůležitějších událostí poslední doby odpověď v kategorii „katedrála sv. Víta“ nebo „majetkové vyrovnání s církvemi“. Protože odpověď v jedné vlně šetření může ovlivnit odpověď ve vlně následující, zavedli jsme kontrolní proměnnou „Předchozí zmínění restitucí“, která má hodnotu 1, pokud respondent uvedl restituce či spor o katedrálu jako aktuální téma v předcházející vlně dotazování. Frekvence proměnných „Zmínění restitucí“ a „Předchozí zmínění restitucí“ dle jednotlivých vln výzkumu uvádíme v příloze 1.¹⁵

¹² Kvůli zachování plynulosti textu budeme pro účastníky i účastnice výzkumu dále používat jen označení respondenti.

¹³ CVVM získalo pro participaci na výzkumu 727 osob, ale 69 z nich se aktivně nezúčastnilo žádné vlny šetření. Nicméně „struktura souboru aktivních panelistů nezaznamenala ve sledovaných znacích významné změny a byla v relativním vyjádření velmi podobná souboru původních kontaktů“ [Vinopal 2009: 125–128].

¹⁴ Přesné znění otázky bylo: „Jaké celospolečenské události z poslední doby považujete Vy osobně za nejvýznamnější?“

¹⁵ Zahnutí proměnné „Předchozí zmínění restitucí“ respektuje metodologická doporu-

Ještě dodejme, proč konstruujeme společnou proměnnou pro zmínění církevních restitucí a sporu o vlastnictví katedrály (ať už v současné, či předchozí vlně dotazování). Původní kódový klíč tyto veřejné problémy jednoznačně rozlišuje, ale v celém (ještě nijak neredukovaném) souboru byl spor o katedrálu přímo označen jen 24krát (7 %) a 319krát (93 %) byly označeny církevní restituce. Tento výrazný nepoměr, dle našeho názoru, svědčí o tom, že se obě kauzy v myslích respondentů výrazně překrývají, a proto vytváříme společnou proměnnou, ve které agregujeme hodnocení obou veřejných problémů jako důležitých.

Sociodemografické charakteristiky respondentů zahrnují pohlaví, věk, vzdělání a náboženské vyznání. Tyto údaje respondenti vyplňovali jen v první vlně, a jejich hodnoty tedy zůstávají stejné po celou dobu šetření. *Pohlaví* je dichotomická proměnná. U proměnné *věk* rozlišujeme 4 kategorie v závislosti na tom, jaká období vztahu státu a církve respondenti zažili, a která tedy mohla formovat jejich citlivost na téma restitucí církevního majetku. Nejstarší kategorii tvoří lidé ve věku 72 a více let. Tito lidé zažili ve věku 12¹⁶ a více let politický převrat v roce 1948, po kterém následovalo období zabavování církevního majetku a tvrdé perzekuce církví ze strany státu, která trvala po celá 50. léta a v mírnější podobě potom až do konce 60. let. Další kategorií jsou lidé ve věku 52–71 let, kteří ve věku alespoň 12 let zažili rok 1968. Třetí věkovou kategorií tvoří lidé, kterým bylo v době dotazování 31–51 let. Tito lidé zažili ve svých alespoň 12 letech rok 1989, tedy počátek diskusí o navrácení zabaveného církevního majetku. Nejmladší věkovou kategorií tvoří lidé ve věku 30 a méně let, kteří dosáhli hranice 12 let až v průběhu 90. let.

Nejvyšší ukončené *vzdělání* dělíme na 4 kategorie: základní nebo nižší, vyučení, střední s maturitou a vysokoškolské. Původních sedm kategorií *nábožen-*

čení z literatury o analýze panelových dat. Např. Allison [1999: kap. 8, zejména s. 183] postupuje ve svém didaktickém příkladu podobně a modeluje výskyt binární proměnné v čase 2 při kontrole výskytu v čase 1 pomocí dalších kovariát měřených na individuální úrovni. Soudíme, že tento postup je – kromě erudice a autority P. Allisona – v našem konkrétním případě obhajitelný i věcně. Proměnná „Předchozí zmínění restitucí“ absorbuje vliv mediálních příspěvků před první vlnou dotazování i individuálních předchozích inklinací respondenta, takže modelujeme tendenci respondenta *opustit téma* (pokud jej v minulém dotazníku označil jako významné), nebo *téma nově přijmout* (pokud jej minule jako významné neoznačil) jako funkci mediálního vlivu. Soudíme, že tato specifikace modelu odpovídá věcné povaze postulovaných hypotéz. Náš přístup ohledně zahrnutí předchozího zmínění problému jako vysvětlující proměnné pro aktuální uvedení problému se také shoduje s většinou ostatních výzkumů nastolování agendy pomocí panelových dat [Shehata 2010; Matthes 2008; Shaw, McCombs 1977], jedinou výjimkou je [Kiouisis, McDevitt 2008], kde byla zvolena odlišná strategie analýzy dat. Jiné než tyto čtyři citované výzkumy nezkoumaly nastolování agendy pomocí panelových dat [srov. Kalvas, Kreidl 2007: 340–341]. Všechny prezentované modely jsme ale odhadli i bez proměnné „Předchozí zmínění restitucí“; vliv jednotlivých dalších vysvětlujících proměnných se v těchto modelech nezměnil.

¹⁶ Věk 12 let jsme zvolili jako nejranější k tomu, abychom mohli říci, že má daný respondent zkušenost s určitou změnou postoje státu k církvím.

ského vyznání zjednodušíme pouze na dichotomickou proměnnou křesťanské vyznání vs. ostatní případy. Hodnota křesťanské vyznání přitom obsahuje respondenty, kteří se přihlásili ke katolickému, protestantskému nebo pravoslavnému vyznání. Frekvence kategorií jednotlivých sociodemografických proměnných uvádíme v příloze 2.

Proměnné, které zachycují výskyt zpráv o církevních restitucích v médiích, pocházejí z obsahové analýzy InnoVatio, o.s. Ta sledovala obsah celostátních deníků (*Blesk*, *Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *MF Dnes* a *Právo*), rozhlasového zpravodajství (ČRo 1 Radiožurnál a Impuls) a hlavního televizního zpravodajství (ČT1, TV Prima a TV Nova) od 24. 3. do 14. 7. 2008. Na denní bázi byly zaznamenávány počty zpráv v kategoriích „restituce církevního majetku“ a „vztah církví a státu“. Jelikož spor o vlastnictví katedrály sv. Víta není *sensu stricto* ani součástí problému církevních restitucí, ani jej nemůžeme považovat za úpravu vztahu církví a státu, doplnili jsme obsahovou analýzu InnoVatio, o.s., vlastním šetřením. Dohledali jsme v archivu ANNOPRESS pro sledovaná média všechny zprávy týkající se sporu o katedrálu a doplnili do datového souboru jejich počty pro příslušné dny. Pokud zprávy věnované sporu o katedrálu zmiňovaly také církevní restituce, nastavili jsme těmto zprávám v datovém souboru zvláštní příznak. Udrželi jsme tak spolehlivou evidenci o celkovém počtu zpráv a o tom, zda se zprávy týkají církevních restitucí, sporu o katedrálu a nebo obojího zároveň. Celkem jsme analyzovali 240 zpráv.

Proměnná „Média celkem“ přiřazuje každému datovému záznamu (respondentovi v dané vlně dotazování) počet zpráv na téma církevních restitucí, vztahu státu a církve či katedrály sv. Víta, které se v médiích objevily v 7 dnech předcházejících dni, ve kterém respondent vyplnil dotazník. Tento časový interval volíme proto, že Wanta a Hu prokázali, že k efektu nastolení agendy dochází již během jednoho týdne (a to v případě celostátního TV zpravodajství, u ostatních médií je efekt pomalejší, např. u zpravodajských časopisů nastává až po osmi kumulovaných týdnech) [Wanta, Hu 1994]. Očekáváme, že vyšší počet zpráv na tato témata povede u respondentů k větší frekvenci jejich zmiňování jako aktuálních společenských událostí.

Další konstruovanou mediální proměnnou je „Katedrála“, která každému respondentovi v každé vlně dotazování přiřazuje počet zpráv o sporu o katedrálu sv. Víta v sedmi dnech předcházejících vyplnění dotazníku. Zavedení této proměnné nám umožní zjistit, jestli je spor o katedrálu onou zaostřující událostí, která pomáhá redukovat abstraktnost a komplexitu problému církevních restitucí.

Výše jsme již vysvětlili předpoklad, že kromě celkového počtu zpráv na proces nastolování agendy působí i rámcování mediálních zpráv o církevních restitucích. Proto jsme prošli všechny zprávy zahrnuté do proměnné „Média celkem“ a roztrídili je podle hlavního rámce. Rámec 1 chápe restituce jako nápravu historické křivdy. Rámec 2 představuje restituce jako pole politického boje, který ale věcný problém neřeší („politikaření“). Rámec 3 debatuje volbu vhodných kritérií a způsob provedení církevních restitucí. Rámec 4 podporuje názor, že církev

Tabulka 1. Klasifikace rámců dle teoreticky zdůvodněných typologií

	specifický / generický	epizodický / tematický	hodnotový / strategický	typ kontroverze
Rámec 1: Náprava historické křivdy	specifický	tematický	hodnotový	I a II
Rámec 2: Pole pro politický boj („politikaření“)	generický	epizodický	strategický	II a III / 0
Rámec 3: Volba vhodných kritérií	specifický	epizodický	strategický	III
Rámec 4: Restituce nejsou morálně odůvodněné	specifický	tematický	hodnotový	I

Zdroj: autoři.

Poznámka: typy kontroverzí přítomných v rámci:

0 – přítomná kontroverze se problému netýká.

I – zda problém vůbec existuje.

II – zda má být problém řešen.

III – jak má být problém řešen.

nemá na restituce majetku morální nárok. Rámec 5 obhajuje ekonomickou činnost církve jako morálně ospravedlnitelnou. A konečně Rámec 6 upozorňuje, že obětí nevyřešených restitucí jsou obce, které nemohou nijak nakládat se zablokovaným majetkem. 18 zpráv ve sledovaném korpusu žádný rámec neobsahuje. Buď jsou velmi krátké (3 zprávy), nebo se věnují pouze sporu o vlastnictví katedrály sv. Víta a církevní restituce vůbec nezmiňují (15 zpráv). Dodejme, že 222 analyzovaných zpráv nějaký výše uvedený rámec obsahuje, 196 se týká jen církevních restitucí a 26 kromě nich zmiňuje i spor o katedrálu.

Proměnné „Rámec 1“ – „Rámec 6“ udávají pro každého respondenta v každé vlně dotazování počet mediálních zpráv spadajících do daného rámce, který se objevil v sedmi dnech předcházejících vyplnění dotazníku. Rámce 5 a 6 se však vyskytují tak sporadicky, že jsme se rozhodli nezahrnovat je do analýzy. Nevylučujeme však zprávy, pouze neanalyzujeme dvě proměnné „Rámec 5“ a „Rámec 6“, zprávy obsahující Rámce 5 a 6 jsou zahrnuté do proměnné „Média celkem“. Frekvence výskytu jednotlivých rámců, zpráv bez rámců, zpráv zmiňujících spor o katedrálu a celkové počty zpráv uvádíme v příloze 3.

V tabulce 1 uvádíme srovnání klasifikace Rámců 1 až 4 dle dříve zavedených teoretických typologií. Typově si jsou nejbližší Rámce 1 a 4, oba jsou specificky zacílené na církevní restituce, soustředí se na historii problému, nikoli jen na aktuální události, oba jsou hodnotově zakotvené a týkají se sporu o samotnou existenci problému. Liší se však v úhlu pohledu, kdy Rámec 1 současný stav hodnotí jako problematický a nastoluje požadavek na jeho řešení, zatímco Rámec 4 popírá samu problematičnost stavu, kdy církvím nebyl navrácen zkonfiskovaný

majetek. Rámce 2 a 3 si jsou typově podobné v tom, že se soustředí na aktuální události a problém vnímají jako souboj taktik a strategií, nikoli jako problém hodnotově zakotvený. Rámec 3 se však soustředí přímo na restituce na rozdíl od Rámce 2, kde nejsou samotné restituce podstatné, jsou jen dalším polem politického střetu. Rámec 2 je jediným generickým rámcem v naší analýze. Rámec 3 nezpochybňuje existenci problému, ani nutnost jeho řešení, kontroverzní je pouze způsob, jak mají být církevní restituce provedené. Rámec 2 kromě způsobu provedení církevních restitucí pojímá jako kontroverzní i požadavek na nutnost jejich momentálního řešení. Podstata Rámce 2 se však církevních restitucí dotýká jen okrajově, jelikož se především koncentruje na samotný politický souboj.

Pro účely analýzy používáme jen druhou až šestou vlnu panelového šetření. První vlnu jsme vyřadili proto, že nám v ní logicky chybí hodnota kontrolní proměnné „Předchozí zmínění restitucí“. První vlnu tedy používáme jen pro konstrukci hodnoty této proměnné ve druhé vlně dotazování. Sedmou až dvanáctou vlnu vyřazujeme kvůli tomu, že v té době již skončilo období, kdy byla v médiích věnována velká pozornost církevním restitucím a sporu o katedrálu sv. Víta a i zájem respondentů o tato témata upadl. Z analýzy byli dále vyřazeni respondenti, kteří nevyplnili své osobní charakteristiky, neodpověděli ve všech pěti sledovaných vlnách, nebo odpověděli v jinou dobu, než bylo stanoveno.¹⁷ Počty zpráv (proměnné „Média celkem“, „Rámce 1–4“ a „Katedrála“) byly respondentům přiřazeny přesně po dnech, takže nejsou tímto posunem ve vyplnění dotazníku ovlivněny.

Po všech těchto úpravách zbylo v datovém souboru 369 respondentů s plnou sadou pěti vyplněných dotazníků.¹⁸ Reprezentativita původního, a tudíž i výsledného souboru je mírně vychýlená. Soubor obsahuje menší podíl mužů, osob do třiceti let a osob se základním vzděláním, než jaký je výskyt těchto osob v populaci ČR. Uvědomujeme si, že nároky, které na respondenty klademe (tj. uvedení všech osobních charakteristik a včasná odpověď ve všech pěti zkoumaných vlnách), souvisí s ochotou respondentů účastnit se výzkumu. Předpokládané a obtížně vyčíslitelné nadreprezentaci motivovanějších respondentů s větší ochotou participovat na výzkumu čelíme (alespoň částečně) volbou jedné

¹⁷ Pro zachování co nejvyššího počtu pozorování jsme za včasnou odpověď považovali kromě předepsané neděle i případy, kdy respondent vyplnil dotazník v příslušný pátek, sobotu nebo pondělí.

¹⁸ Z původního souboru 658 osob tak využíváme 56,1 % respondentů. Z přílohy 2 je patrné, že struktura původního a redukováného souboru se výrazně neliší – nejmarkantnější rozdíl je vzrůst podílu skupiny respondentů ve věku 52–71 let o 4,2 procentního bodu z 37,8 % na 42 %. Ostatní rozdíly se pohybují v pásmu 3 procentních bodů. Námi využívaný podíl původního souboru není neobvykle nízký, pokud při využití panelových dat ve výzkumu nastolování veřejné agendy uplatňujeme požadavek na participaci respondentů ve všech zkoumaných vlnách. Např. Adam Shehata [2010] ve svém výzkumu využil pouze 46,6 % z původního souboru 2161 respondentů, a to i při stanovení výrazně méně striktních kritérií – respondenti byli vždy dotazováni tazatelem, museli se zúčastnit pouze tří vln, a to kdykoli během 10–19 dnů, co sběr dat během těchto tří vln probíhal.

analytické metody – podmíněné logistické regrese. Metoda nabízí odhady koeficientů modelu, které nejsou zkreslené ochotou osob plně se účastnit výzkumu (podrobněji tuto metodu rozebíráme níže), pokud tato ochota neinteraguje s dalšími proměnnými v modelu.

Postup a výsledky analýzy

Analytická strategie

Panelová data mají víceúrovňovou strukturu, proto k jejich analýze používáme víceúrovňové regresní modely s dichotomickou závisle proměnnou. V našem datovém souboru máme 369 respondentů s plnou sadou pěti vyplněných dotazníků, tedy celkem 1845 pozorování (člověkotýdnů). Respondenti se svými charakteristikami tvoří v čase stabilní makrokontexty pro odpovědi v jednotlivých vlnách dotazování. Jednotlivé odpovědi společně s vývojem mediálních obsahů, které se mění s každým týdnem, pak tvoří mikropozorování. Pro odpovědi jednoho respondenta v různých týdnech platí, že jsou si navzájem podobnější než odpovědi různých respondentů. Víceúrovňové modely mohou, narozdíl od klasické lineární nebo logistické regrese, tuto podobnost zohlednit, a vedou tedy k přesnějším odhadům koeficientů a především směrodatných chyb [Kalvas et al. 2009].

Postupy víceúrovňového modelování ovšem ještě nejsou zcela ustálené, a proto se držíme doporučení Paula Allisona [Allison 1999: kap. 8] používat více metod, z nichž každá má odlišné výhody a nevýhody. Vliv našich makro- a mikroproměnných na šanci, že respondent zmíní církevní restituce jako významné společenské téma, modelujeme pomocí marginálních modelů (také *population averaged* nebo *GEE* modely) a podmíněné logistické regrese. Podmíněná logistická regrese má velmi výhodnou vlastnost, že vysvětluje variabilitu závisle proměnné pouze pomocí mikroproměnných, které se v čase mění. Kontroluje tedy vlivy všech pozorovaných i nepozorovaných charakteristik respondentů, které zůstávají po celou dobu panelového šetření stejné (takovou charakteristikou může být např. ochota participovat ve výzkumu). Jejím problémem ale je, že využívá jen údaje respondentů, u nichž se hodnota závisle proměnné za dobu dotazování změnila. To znamená, že podmíněná logistická regrese vyloučí z analýzy všechny respondenty, kteří církevní restituce neuvedli nikdy nebo pokaždé. Naopak marginální model, na rozdíl od podmíněné logistické regrese, zachází s daty efektivně, ale při jeho použití hrozí riziko zkreslení vyvolaného vlivem nepozorované proměnné.¹⁹ V následující sekci prezentujeme a interpretujeme výsledky obou modelovacích postupů. Veškeré výpočty provádíme pomocí statistického programu STATA 11 pomocí příkazu „xtlogit“ a „clogit“. V případech marginálních modelů jsme uvažovali sériově korelované chyby s autokorelací prvního řádu.

¹⁹ O možnostech, výhodách a nevýhodách těchto postupů jsme podrobněji pojednali již v našem předchozím textu [Kalvas et al. 2009].

Výsledky

Celkem jsme odhadli devět modelů, jejichž statistiky vhodnosti a podrobná charakteristika jsou uvedené v příloze 4. V tabulce 2 pak nalezneme pro všech devět modelů hodnoty odhadnutých efektů. První tři modely zkoumají vliv proměnné „Média celkem“ na ochotu respondentů toto téma zmínit jako aktuální společenskou událost (model 1 je model podmíněné logistické regrese, model 2 je marginální model kontrolující vlivy makroproměnných, model 3 je marginální model kontrolující vlivy makro- i mikroproměnných). Tyto modely přímo netestují žádnou z našich hypotéz, ale poskytují základní představu o vlivu počtu zpráv pro pozdější srovnání a jsou základním testem platnosti hypotézy o nastolování agendy.

Všechny tři modely hypotézu o nastolování agendy potvrzují, protože platí, že s každou zprávou, která se týká problému nebo zaostrující události, roste šance, že osoba uvede církevní restituce jako jednu z nejdůležitějších událostí. Tento výsledek je konzistentní při obou metodách odhadu parametrů, při kontrole osobních charakteristik respondenta i při kontrole odpovědi v předchozí vlně výzkumu. V datech tedy pozorujeme významný vliv médií na nastolení církevních restitucí na osobní agendy respondentů.

Ještě se podívejme na sílu efektu v modelech 1, 2 a 3. Odhadnutý logit 0,05 (resp. 0,04, resp. 0,03) znamená, že pokud za uplynulých sedm dní bude v médiích uvedeno 14 (resp. 18, resp. 23) zpráv na téma církevních restitucí či sporu o katedrálu, zdvojnásobí se šance ($\text{logit } 0,7 = 0,05 * 15$, resp. $0,72 = 0,04 * 18$, resp. $0,69 = 0,03 * 23$), že osoba označí církevní restituce za důležitou událost. Takových či vyšších hodnot dosahuje mediální expozice během třetí, čtvrté a šesté vlny dotazování (viz přílohu 3). Během druhé a páté vlny má mediální expozice sice statisticky významný efekt, ten ale není významný věcně, protože se v médiích neobjevuje tolik zpráv, aby dokázaly alespoň zdvojnásobit šanci, že církevní restituce proniknou do osobní agendy respondenta.

Modely 4–6 pracují se zárámováním zpráv, a poskytují tedy materiál k posouzení platnosti první až třetí hypotézy (model 4 je podmíněný logitový model, modely 5 a 6 jsou marginální modely, které se liší kontrolními proměnnými). Do společného modelu vždy zavádíme jak proměnné „Rámec 1“ až „Rámec 4“, tak proměnnou „Média celkem“. Odhadnuté efekty proměnných „Rámec 1“ až „Rámec 4“ udávají, o kolik se zvýší či sníží vliv zprávy, pokud je v ní obsažen příslušný rámec (při kontrole dalších proměnných). Dosažené výsledky jsou konzistentní při obou statistických metodách odhadu, při kontrole osobních charakteristik respondenta a i při kontrole odpovědi v předchozí vlně výzkumu.

Podstatným výsledkem je, že efekt mediální expozice zůstává statisticky i věcně významný, i když statisticky kontrolujeme vliv rámců obsažených ve zprávách. Dalším podstatným výsledkem je, že se efekty rámců liší, byť to v našem případě znamená, že se statisticky a věcně odlišuje jen „Rámec 2“ od všech ostatních. Čistý negativní efekt „Rámce 2“ je velmi vysoký a výrazně redukuje efekt samotné zprávy. Podle typu odhadovaného modelu „Rámec 2“ o tři čtvrtiny osla-

bí efekt zprávy (model 4), anuluje její efekt (model 6) nebo dokonce vyvolá celkový slabý negativní efekt (model 5). Věcně to znamená, že zprávy rámcované jako „politikaření“ zřejmě nemají schopnost nastolovat agendu veřejnosti.

V modelu 4 přetrvá věcně významný efekt zprávy, která obsahuje „Rámec 2“, efekt této zprávy je však 4x nižší, než kdyby obsahovala jiný rámec. V modelu 5 je negativní efekt „Rámce 2“ (logit $-0,18$) vyšší než pozitivní efekt samotné zprávy (logit $0,16$). Pokud tyto hodnoty sečteme, vychází nám celkový slabý negativní efekt takto rámcované zprávy (logit $-0,02$). Tento efekt bude věcně významný, pokud se v uplynulých sedmi dnech objeví „Rámec 2“ alespoň v 35 zprávách. V takovém případě se šance na nastolení problému církevních restitucí sníží minimálně na polovinu (logit $-0,7 = -0,02 * 35$). S takovouto či ještě vyšší frekvencí se „Rámec 2“ objevuje ve zprávách během třetí a čtvrté vlny dotazování. Celkový negativní efekt odhadnutý modelem 5 nemá věcný význam během ostatních vln. Později budeme diskutovat, proč se neprokázal statisticky významný efekt ostatních rámců.

Modely 7–9 (model 7 je opět podmíněný logitový model a modely 8 a 9 jsou marginální modely) sledují vliv mediální expozice sporu o vlastnictví katedrály sv. Víta, tedy vliv odkazu k zaostřující události. Pomocí těchto modelů testujeme čtvrtou hypotézu. Můžeme odlišit vliv samotné existence zprávy a samotného zmínění katedrály, protože odhadujeme čistý aditivní efekt toho, že zpráva zmiňuje spor o katedrálu. Logit čistého aditivního efektu se pohybuje od $0,03$ do $0,08$. V závislosti na mediální expozici tohoto sporu se až osmkrát zvyšuje šance,²⁰ že respondent bude považovat církevní restituce za důležitý problém. Tyto výsledky, dle našeho názoru, prokazují efekt odkazu k zaostřující události, který jsme postulovali výše.

Modely 5, 6, 8 a 9 dále dokládají (ve srovnání s modely 2 a 3) zásadní změnu efektu proměnné „Předchozí zmínění restitucí“ na proměnnou „Současné zmínění restitucí“ při kontrole kompozice rámců. Zatímco v modelech 2 a 3 (což jsou marginální modely) je efekt předchozího zmínění negativní,²¹ tento efekt oslabí (případně zcela vymizí), pokud kontrolujeme kompozici mediálních rámců mezi minulým a současným dotazováním (a zároveň se významně posílí efekt mediální expozice tématu). Tuto změnu nepozorujeme u podmíněného logitového modelu. Změna je zřejmě dána komplexním vzorcem vztahů mezi počtem zpráv, počtem rámců a kompozicí respondentů (připomeňme, že 170 z nich uvedlo problém restitucí alespoň jednou, zatímco 199 z nich restituce nezmiňovalo ani jednou). Marginální modely (modely 5, 6, 8 a 9) pracují se všemi 369 respondenty. Podmíněná logistická regrese (modely 4 a 7) pracuje pouze s těmi, u kterých se

²⁰ Celkové logity po vynásobení čistého efektu a počtu zpráv zmiňujících spor o vlastnictví katedrály sv. Víta se pohybují dle zvoleného modelu a mediální expozice před příslušnou vlnou dotazování v pásnu od $0,06$ (tj. $0,03 * 2$) až po $2,08$ (tj. $0,08 * 26$).

²¹ Což indikuje, že – za jinak stejných podmínek – respondent, který zmínil restituce jako významný problém v minulém dotazování, má nižší šanci zmínit restituce i v současném dotazování.

Tabulka 2. Odhadnuté koeficienty a směrodatné chyby (v závorkách) víceúrovňových modelů výskytu restitucí církevního majetku na osobní agendě

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8	Model 9
Konstanta		-3,42** (0,182)	-3,23** (0,248)		-3,28** (0,240)	-3,08** (0,289)		-3,42** (0,192)	-3,22** (0,251)
Média celkem	0,05** (0,004)	0,03** (0,003)	0,04** (0,003)	0,17* (0,068)	0,16** (0,047)	0,17** (0,048)	0,04** (0,006)	0,01* (0,004)	0,02** (0,004)
Rámec 1				-0,16 (0,313)	-0,19 (0,202)	-0,15 (0,207)			
Rámec 2				-0,13+ (0,066)	-0,18** (0,046)	-0,17** (0,046)			
Rámec 3				-0,29 (0,181)	-0,10 (0,145)	-0,13 (0,147)			
Rámec 4				0,23 (0,409)	0,06 (0,284)	0,00 (0,294)			
Zprávy o katedrále							0,03** (0,012)	0,08** (0,010)	0,07** (0,010)
Předchozí zmínění restitucí	-3,25** (0,339)	-2,26** (0,418)	-2,27** (0,359)	-2,98** (0,377)	-0,25 (0,285)	-1,01** (0,314)	-2,83** (0,367)	0,00 (0,273)	-0,86** (0,307)
Pohlaví respondenta Žena (referenční k.)									
Muž			0,22 (0,187)			0,22 (0,182)			0,22 (0,181)

Tabulka 2. Odhadnuté koeficienty a směrodatné chyby (v závorkách) víceúrovňových modelů výskytu restitucí církevního majetku na osobní agendě – pokračování

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8	Model 9
Věk respondenta									
18–30			–1,80** (0,364)			–1,69** (0,353)			–1,68** (0,350)
31–51			–1,19** (0,205)			–1,14** (0,200)			–1,13** (0,199)
52–71 (referenční k.)									
72 a více			0,08 (0,314)			0,14 (0,302)			0,14 (0,300)
Vzdělání respondenta									
Základní			–1,14* (0,575)			–1,17* (0,568)			–1,18* (0,565)
Vyučení			–0,19 (0,201)			–0,17 (0,196)			–0,18 (0,194)
Střední s maturitou (referenční k.)									
Vysokoškolské			0,21 (0,241)			0,22 (0,233)			0,22 (0,231)
Význání respondenta									
Křesťanské			0,47** (0,177)			0,47** (0,173)			0,46** (0,171)
Ostatní (referenční k.)									
N _{makro}	170	369	369	170	369	369	170	369	369
N _{mikro}	850	1845	1845	850	1845	1845	850	1845	1845

Zdroj: [Centrum výzkumu veřejného mínění 2008], vlastní obsahová analýza, vlastní výpočty. Poznámky: † $p < 0,1$; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Tabulka 3. Odhadnuté koeficienty a směrodatné chyby víceúrovňových modelů výskytu restitucí církevního majetku na osobní agendě

Modely	Předchozí zmínění restitucí	
	Koeficienty	Směrodatné chyby
Model 1	-3,25***	-0,339
Model 2A	-3,37***	-0,319
Model 3A	-3,44***	-0,324
Model 4	-2,98***	-0,377
Model 5A	-2,11***	-0,319
Model 6A	-2,27***	-0,330
Model 7	-2,83***	-0,367
Model 8A	-1,85***	-0,307
Model 9A	-2,01***	-0,317

Zdroj: [Centrum výzkumu veřejného mínění 2008], vlastní obsahová analýza, vlastní výpočty.

Poznámky: $N_{\text{makro}} = 170$; $N_{\text{mikro}} = 850$. *** $p < 0,001$; analyzovaný soubor obsahuje pouze ty respondenty, kteří zmínili církevní restituce alespoň jednou, tato tabulka se tedy netýká 199 respondentů, kteří církevní restituce nikdy nezmínili; jelikož v tabulce 3 chceme prezentovat především hodnoty koeficientu proměnné „Předchozí zmínění restitucí“ v jednotlivých modelech, pro přehlednost vypouštíme hodnoty ostatních koeficientů, které se ostatně příliš neliší od hodnot prezentovaných v tabulce 2.

závislá proměnná během druhé až šesté vlny dotazování alespoň jednou změní, tj. kteří restituce uvedli alespoň jednou.²² Silný negativní efekt proměnné „Předchozí zmínění restitucí“ pozorovaný pomocí podmíněné logistické regrese se tak rozpustí v marginálních modelech. V jejich případě totiž tvoří většinu souboru osoby, které problém nikdy neuvedly, a tudíž na ně nemůže mít „Předchozí zmínění restitucí“ žádný efekt.

Abychom ověřili tvrzení, že rozdíl mezi marginálními modely a podmíněným logitem je spojen s odlišnou velikostí datového souboru, s nímž modely pracují, odhadli jsme všechny marginální modely na stejném souboru, s nímž pracuje podmíněný logit. V tabulce 3 pak prezentujeme odhadnutý efekt proměnné „Předchozí zmínění restitucí“ z původních podmíněných logitových modelů a z upravených marginálních modelů (ostatní specifikace z Modelů 1–9 zůstávají nezměněny). Vidíme, že negativní efekt „Předchozí zmínění restitucí“ přetrvá ve všech odhadnutých modelech. Tento efekt tedy vypovídá o tendenci neopakovat problém církevních restitucí v následujícím dotazování. Potenciál pro opakování však v souboru teoreticky existuje – 170 respondentů zmíní ve všech vlnách tento problém celkem 203x. Jenže pouze 17 z nich uvede sledovaný pro-

²² Obdobně by tato metoda z analýzy vyloučila i ty, kteří uvedli problém restitucí ve všech vlnách, ale taková osoba se v souboru nevyskytuje.

blém dvakrát bezprostředně po sobě.²³ Také tyto údaje dokládají tendenci opustit problém v bezprostředně následující vlně dotazování.

Nyní se podíváme na vliv sociodemografických charakteristik respondentů, tedy na modely 3, 6 a 9 (ve všech případech jde o marginální modely). Mezi muži a ženami nepozorujeme v žádném z modelů ani statistický, ani věcný rozdíl v ochotě přijmout nebo opustit sledované téma. V případě věku však věcně i statisticky významné rozdíly pozorujeme, a to ve všech třech modelech. Dvě nejstarší věkové skupiny respondentů (72 a více let a 52–71 let) mají – při kontrole dalších vlivů v modelu – přibližně shodnou tendenci přijmout církevní restituce do osobní agendy, pro mladší skupiny tato šance zlomově klesá. Respondenti ve věku 31–51 let mají cca 3x nižší šanci,²⁴ že uvedou – za jinak stejných podmínek – církevní restituce, a nejmladší skupina (18–30 let) má tuto šanci dokonce cca 5x–6x nižší.²⁵ Zásadní roli tedy hraje, zda jedinci bylo v roce 1968 alespoň dvanáct let (tj. zda se narodil před rokem 1957). Pokud se respondent narodil v roce 1957 nebo později, má třetinovou až šestinovou šanci, že bude na jaře 2008 považovat církevní restituce za důležité.

V případě vzdělání se věcně liší pouze osoby se základním vzděláním. Na rozdíl od ostatních mají zhruba třetinovou šanci,²⁶ že budou považovat církevní restituce za důležité. Tento věcný rozdíl je také statisticky významný. Také vyznání respondenta se ukazuje jako statisticky významné v případě všech tří modelů. Tento efekt však není příliš věcně významný, pokud se jedinec hlásí k některé z forem křesťanského vyznání, má cca 1,5x vyšší šanci,²⁷ že bude považovat církevní restituce za významné.

Diskuse

František Kalvas et al. [2009] předpokládali, že zavedení rámců do analýzy může konzistentně vysvětlit silný negativní efekt proměnné „Předchozí zmínění restitucí“. Tento předpoklad naše analýza vyvrací; efekt však přetrvává napříč různými typy modelů a metodami odhadu, a to jak při kontrole rámců, tak při kontrole počtu zpráv věnovaných zaostřující události. Domníváme se, že jsme vyčerpali možnosti vysvětlení tohoto efektu pomocí dat popisujících obsah médií. Zbývá však několik dalších možností.

Efekt může popisovat obecnou tendenci členů veřejnosti rychle opouštět problémy, které jsou nastolené na jejich osobní agendě. Nebo, jak uvádí Jan Čer-

²³ 140 respondentů uvede problém církevních restitucí pouze jednou. Dvakrát problém zmíní 27 respondentů, avšak jen 14 z nich ho uvede dvakrát po sobě. Třikrát problém uvedou 3 respondenti, nikdo jej nezmíní třikrát po sobě, všichni pouze dvakrát po sobě.

²⁴ Logity se pohybují dle příslušného modelu v pásmu -1,13 – -1,19.

²⁵ Logity se pohybují dle příslušného modelu v pásmu -1,68 – -1,80.

²⁶ Logity se pohybují dle příslušného modelu v pásmu -1,14 – -1,18.

²⁷ Logity se pohybují dle příslušného modelu v pásmu 0,46 – 0,47.

venka [2009: 74–75], obecnou tendenci respondentů uvádět v takto frekventovaném panelovém šetření neustále nové problémy a události. Tato vysvětlení je však třeba odmítnout – jak ukazuje Kalvas [2009b: 91], efekt předchozího zmínění se liší problém od problému. Pokud by platila jakákoli obecná tendence, musel by být tento efekt konstantní napříč různými problémy. Zbývá tedy vysvětlení pomocí specifického vztahu české veřejnosti k problému církevních restitucí, nebo pomocí konstelace událostí na jaře roku 2008, které stojí za silnou tendencí osob opustit tento problém poté, co jej zmíní.

Nyní však naši pozornost obraťme k zhodnocení hypotéz postulovaných v tomto textu. Pro toto zhodnocení je klíčový negativní efekt „Rámce 2“, který se mezi sledovanými rámci ukázal jako jediný statisticky a věcně významný. Pro negativní efekt „Rámce 2“ nabízíme dvě vysvětlení. (1) Tento rámec má ze všech studovaných rámců nejslabší vazbu na církevní restituce. Jak jsme uvedli výše, církevní restituce jsou v tomto rámci pouze polem, kde probíhá politický boj, na který se „Rámec 2“ především soustředí. (2) „Rámec 2“ byl ve sledovaném korpusu zpráv jednoznačně dominantní, je hlavním rámcem v 65 % zpráv. To dává ostatním rámcům větší potenciál vyvolat u příjemců zprávy kognitivní disonanci, protože tyto rámce přinášely odlišný pohled na problém. Negativní efekt bychom měli chápat relativně: „Rámec 2“ podporuje proces nastolování agendy méně než ostatní rámce (existuje určitá indikace, že je jeho efekt na nastolení agendy dokonce nulový).

„Rámec 2“ je zároveň generický, epizodický a strategický. Negativní efekt, který jsme u něj našli, tak podporuje hypotézu 2, protože se jedná o jediný generický rámec. Zároveň je to jediný rámec, u kterého byl věcně i statisticky významný negativní efekt prokázán. Hypotéze 1 však tento výsledek odporuje, protože předpokládala, že epizodický rámec bude podporovat nastolování agendy spíše než tematický rámec. Epizodický „Rámec 2“ však nastolování agendy nepodporuje. Navíc, další případ epizodického rámce, „Rámec 3“ má shodný efekt jako „Rámce 1 a 4“, které jsou tematické.

Hypotéze 3 poskytují výsledky omezenou podporu. Předpověděla správně negativní efekt „Rámce 2“, který je strategický. Nicméně „Rámec 3“ je také strategický, ale jeho efekt se statisticky významně neliší od „Rámců 1 a 4“, které jsou hodnotové. Z takové evidence není jasné, zda „Rámec 3“ negativní efekt nemá přesto, že je strategický, nebo zda má z jiných příčin efekt „Rámce 2“, který je mimo jiné také strategický.

Naše analýza prokázala, že zprávy odkazující na zaostřující událost mají výraznější schopnost nastolovat problém než zprávy, které k ní neodkazují. Jinak řečeno, odkaz na zaostřující událost ve zprávě má sám o sobě čistý efekt. Již dříve jsme zdůvodnili, že efekt spočívá v tom, že zaostřující událost redukuje komplexitu problému. Ač jsme vliv zaostřující události předpokládali, je překvapivé, jak mocný efekt má. Proč?

Dle našeho názoru je specifikem této zaostřující události to, že reprezentuje všechny tři dimenze problému církevních restitucí, které byly i součástí repertoá-

ru médií v době naší analýzy. Ve sporu o katedrálu se protínají jednotlivé úhly pohledu na problém církevních restitucí, které jsou jinak v jednotlivých rámcích obsažené izolovaně. (1) Otázka, zda církev má, či nemá morální nárok žádat navrácení katedrály, která má tak velkou symbolickou hodnotu. Katedrála sv. Víta není vnímána jen jako místo církevní bohoslužby, ale také jako kulturní památka, která má velký význam pro celou veřejnost, ne pouze pro členy církve. (2) Spor o katedrálu je také politizovaný a jsou diskutovány strategické kroky obou stran sporu. (3) Také ve sporu o katedrálu jsou diskutována kritéria, za nichž by bylo možné, nebo nepřijatelné katedrálu církvi navrátit.

Za silou efektu zaostřující události však může stát souběh okolností. Jednání o zákonu o církevních restitucích vrcholilo právě v době, kdy soud vynesl pravomocný rozsudek, kterým přikl vlastnictví katedrály státu. Zprávy o tomto jasném ukončení sporu mohou mít větší efekt než zprávy o jednání parlamentu, které je nakonec odloženo a jeho výsledek je velmi nejasný.

Závěry

Naše analýza ukázala, že zprávy odkazující na zaostřující událost mají výraznější schopnost nastolovat problém. Chtěli jsme především ukázat, zda má smysl dále zkoumat otázku, zda proces rámcování vytváří podmínky pro paralelní proces nastolování agendy. Bohužel jsme nebyli schopni testovat přímo kauzální mechanismus souvislosti obou procesů, roli teorie kognitivní disonance. Pouze jsme ověřili efekty proměnných, které popisují frekvenci výskytu rámců v tisku, rozhlasu a televizi. Dle našeho názoru jsou však výsledky dostatečně průkazné a ukazují, že rámce a zaostřující události mohou blokovat či podporovat nastolování osobní agendy. Soudíme, že má smysl se dále zabývat problémem vztahu rámcování a nastolování agendy.

Dalším zajímavým výsledkem je, že změna struktury rámců v mediálním obsahu a změna důrazu na zaostřující událost nevysvětlují silný negativní efekt zmínění problému v bezprostředně předcházejícím dotazování. Tento negativní efekt je třeba vysvětlit jinak než změnami v mediálním obsahu.

Naše výsledky nejsou v rozporu s výzkumem Lechelerové, de Vreese a Slotthuuse [Lecheler, de Vrees, a Slothuus 2009], kteří ukazují, že význam, který osoba připisuje problému, blokuje proces rámcování. Žádný z textů neodporuje domněnce, že oba procesy jsou ve vzájemné interakci, vytváří jeden pro druhý podmínky, a vzájemně se tak ovlivňují. Proces rámcování podporuje nastolení problémů na osobní agendu a zároveň nastolený problém blokuje možnost, aby na něj osoba změnila pohled, tj. přijala alternativní rámec.

Možnou interakci obou procesů vysvětlujeme teorií kognitivní disonance, například podle tohoto schématu: Různé rámce zpráv o „téže“ záležitosti mohou u osoby vyvolávat různě silnou kognitivní disonanci. Úsilí věnované redukci disonance pak posiluje paměťové stopy vedoucí k rámcovanému problému. Mentální úsilí také zvýší význam kognitivních elementů rámce, který osoba nakonec zvolí

jako relevantní pro interpretaci problému. Význam kognitivních elementů rámce pak blokuje přijetí alternativního rámce. Aby alternativní rámec mohl nahradit aktuální, musí buď (1) oslabit elementy aktuálního rámce, nebo (2) přinést silnější elementy, nebo (3) konzistentněji zapadat mezi ostatní relevantní kognitivní elementy. Čím je významnější problém, tím je významnější aktuální rámec, skrze který osoba problém vnímá, a tím je obtížnější nabídnout alternativní rámec, který by mohl aktuální rámec nahradit. Připomínáme znovu, že naše data nemohou být explicitním testem teorie kognitivní disonance. Domníváme se nicméně, že výsledky analýzy jsou takto interpretovatelné.

Pokud přijmeme vztah teorie rámcování a teorie nastolování agendy jako vhodné výzkumné pole, přináší náš text řadu otázek. Můžeme tento vztah pozorovat i u jiných veřejných problémů a v jiných kulturních kontextech? Liší se vždy efekty generického a specifického rámce? Mohou se u jiných problémů lišit efekty tematického a epizodického rámce a hodnotového a strategického rámce? Je efekt odkazu na zaostřující událost vždy podobně silný, a to i když se v ní neprotínají mediálně exponované úhly pohledu na daný problém? Pokud nekulminuje mediální expozice zaostřující události a zároveň expozice samotného problému, můžeme stále pozorovat efekty rámců a zaostřující události?

FRANTIŠEK KALVAS absolvoval doktorské studium etnologie na Fakultě filozofické Západočeské univerzity v Plzni (Ph.D. 2008) a složil rigorózní zkoušku ze sociologie na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze (PhDr. 2009). V současnosti je vedoucím Katedry sociologie na Fakultě filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Ve svých publikacích se věnuje metodologii sociálního výzkumu a sociologii veřejného mínění, především se zaměřuje na teorii nastolování agendy (agenda-setting).

JAN VÁNĚ absolvoval doktorské studium na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (Ph.D. 2007), jeho část strávil na Leibniz Universität Hannover. V současnosti působí na Katedře sociologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni jako odborný asistent. Ve svých publikacích se věnuje sociologii náboženství a sociálním teoriím.

MARTINA ŠTÍPKOVÁ je postgraduální studentkou sociologie na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. V současnosti je rovněž zapsána v European Doctoral School of Demography, která probíhá na Institutu Maxe Plancka pro demografický výzkum v Rostocku a na Autonomní univerzitě v Barceloně. Pracuje jako asistentka na Katedře sociologie Západočeské univerzity v Plzni. Její výzkumné zájmy zahrnují zejména témata sociální stratifikace, rodiny a zdraví.

MARTIN KREIDL vystudoval postgraduálně sociologii na Kalifornské univerzitě v Los Angeles (M.A. 2001, Ph.D. 2005) a na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze (Ph.D. 2003). Zabývá se výzkumem sociálních nerovností a mobility, sociální demografií, sociologií zdraví a kvantitativními aplikacemi v sociálních vědách.

Literatura

- Allison, Paul D. 1999. *Logistic Regression Using the SAS System: Theory and Application*. Cary, NC: SAS Institute.
- Barisione, Mauro. 2010. „The Framing Perspective in Political Communication Studies.“ Příspěvek přednesený na 2nd International Summer School in Political Communication & Electoral Behaviour. Milano, 5.–9. 7. 2010.
- Birkland, Thomas A. 2007. „Agenda Setting in Public Policy.“ Pp. 63–78 in Frank Fischer, Gerald J. Miller, Mara S. Sidney (eds.). *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics, and Methods*. Boca Raton: Taylor & Francis Group.
- Cappella, Joseph N., Kathleen Hall Jamieson. 1997. *Spiral of Cynism: The Press and the Public Good*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Cobb, Roger W., Charles D. Elder. 1971. „The Politics of Agenda-Building: An Alternative Perspective for Modern Democratic Theory.“ *The Journal of Politics* 33 (4): 892–915.
- Cobb, Roger W., Charles D. Elder. 1983. *Participation in American Politics: The Dynamics of Agenda-Building*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Cobb, Roger W., Marc H. Ross. 1997. „Agenda Setting and the Denial of Agenda Access: Key Concepts.“ Pp. 3–24 in Roger W. Cobb, Marc H. Ross (eds.). *Cultural Strategies of Agenda Denial: Avoidance, Attack, and Redefinition*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Cooper, Joel. 2007. *Cognitive Dissonance: Fifty Years of a Classic Theory*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE.
- Červenka, Jan. 2009. „Nejvýznamnější celospolečenské události v období od dubna do počátku července 2008 z pohledu veřejnosti.“ Pp. 26–75 in Markéta Škodová, Vlastimil Nečas (eds.). *Veřejná a mediální agenda: komparativní analýza tematizace veřejné sféry*. Praha: Professional Publishing.
- D'Angelo, Paul. 2002. „News Framing as a Multiparadigmatic Research Program: A Response to Entman.“ *Journal of Communication* 52 (4): 870–888.
- Dearing, James W., Everett M. Rogers. 1996. *Agenda-Setting*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE.
- Dias, Álvaro M., Eduardo Oda, Henrique Teruo Akiba, Leo Arruda, Luiz Felipe Bruder. 2009. „Is Cognitive Dissonance an Intrinsic Property of the Human Mind? An Experimental Solution to a Half-Century Debate.“ *World Academy of Science, Engineering and Technology* 54: 784–788.
- Donsbach, Wolfgang. 2009. „Cognitive Dissonance Theory – Roller Coaster Career. How Communication Research Adapted the Theory of Cognitive Dissonance.“ Pp. 128–149 in Tilo Hartmann (ed.). *Media Choice. A Theoretical and Empirical Overview*. New York, London: Routledge.
- Entman, Robert M. 1993. „Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm.“ *Journal of Communication* 43 (4): 51–58.
- Festinger, Leon. (1957) 1962a. *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Festinger, Leon. 1962b. „Cognitive Dissonance.“ *Scientific American* 207 (4): 93–102.
- Festinger, Leon. (1954) 1999. „Social Communication and Cognition: A Very Preliminary and Highly Tentative Draft.“ Pp. 355–379 in Eddie Harmon-Jones, Judson Mills (eds.). *Cognitive Dissonance: Progress on a Pivotal Theory in Social Psychology*. Washington: American Psychological Association.
- Gamson, William A., Andre Modigliani. 1987. „The Changing Culture of Affirmative Action.“ Pp. 137–177 in Richard G. Braungart, Margaret M. Braungart (eds.). *Research in Political Sociology*. Greenwich: JAI Press.

- Gitlin, Todd. 1980. *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Goffman, Erving. 1974. *Frame Analysis: An Essay on the Organisation of Experience*. New York: Harper & Row.
- Iyengar, Shanto. 1991. *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago, London: University of Chicago Press.
- Iyengar, Shanto, Donald R. Kinder. 1987. *News That Matters*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kaderka, Petr, Martin Havlík. 2010. „Vytváření televizních zpráv: pracovní postupy v systému žánrových norem.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 46 (4): 537–567.
- Kahneman, Daniel, Amos Tversky. 1984. „Choice, Values, and Frames.“ *American Psychologist* 39 (4): 341–350.
- Kalvas, František. 2009a. *Nastolování agendy: Role masové a interpersonální komunikace, osobní zkušenosti a genderu*. Plzeň: Vydavatelství ZČU v Plzni.
- Kalvas, František. 2009b. „Ověření hypotézy o nastolování agendy pomocí panelových dat.“ Pp. 76–97 in Markéta Škodová, Vlastimil Nečas (eds.). *Veřejná a mediální agenda: Komparativní analýza tematizace veřejné sféry*. Praha: Professional Publishing.
- Kalvas, František, Martin Kreidl. 2007. „Jaký je vliv obsahu a struktury televizního zpravodajství na vnímání důležitosti vybraného tématu českou veřejností?“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43 (2): 333–360.
- Kalvas, František, Martin Kreidl, Jan Váně, Martina Štípková. 2009. „Modelování panelových dat s dichotomickou závisle proměnnou: obecné principy a ilustrace v programu STATA.“ *Data a výzkum – SDA info* 3 (1): 96–123.
- Kiousis, Spiro, Michael McDevitt. 2008. „Agenda Setting in Civic Development: Effects of Curricula and Issue Importance on Youth Voter Turnout.“ *Communication Research* 35 (4): 481–502.
- Lecheler, Sophie, Claes H. de Vreese, Rune Slothuus. 2009. „Issue Importance as a Moderator of Framing Effects.“ *Communication Research* 36 (3): 400–425.
- Lee, Nam-Jin, Douglas M. McLeod, Dhavan V. Shah. 2008. „Framing Policy Debates: Issue Dualism, Journalistic Frames, and Opinions on Controversial Policy Issues.“ *Communication Research* 35 (5): 695–718.
- Linek, Lukáš, Pat Lyons. 2008. *Politická informovanost občanů: teorie, měření a role při zkoumání politických postojů*. Sociologické studie / Sociological Studies 08:1. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Matthes, Jörg. 2008. „Need for Orientation as a Predictor of Agenda-Setting Effects: Causal Evidence from a Two-Wave Panel Study.“ *International Journal of Public Opinion Research* 20 (4): 440–453.
- Matthes, Jörg. 2009. „What's in a Frame? A Content Analysis of Media Framing Studies in the World's Leading Communication Journals, 1990–2005.“ *Journalism & Mass Communication Quarterly* 86 (2): 349–367.
- McCombs, Maxwell E. 2009. *Agenda setting*. Praha: Portál.
- McCombs, Maxwell E., Donald L. Shaw. 1993. „The Evolution of Agenda-Setting Research: Twenty-Five Years in the Marketplace of Ideas.“ *Journal of Communication* 43 (2): 58–65.
- McLeod, Jack M., Lee B. Becker, James E. Byrnes. (1974) 1991. „Another Look at the Agenda-Setting Function of the Press.“ Pp. 47–60 in David L. Protess, Maxwell E. McCombs (eds.). *Agenda Setting*. Hillsdale, New Jersey, Hove, London: Lawrence Erlbaum Associates.

- Ministerstvo kultury ČR. 2008. „Majetkové narovnání tzv. exekutivní cestou (1996 až 1998).“ [on-line]. Praha: Ministerstvo kultury [cit. 1. 7. 2010]. Dostupné z: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=384>>.
- Ministerstvo kultury ČR. 2009. „Návrh majetkového narovnání (2007–2008).“ [on-line]. Praha: Ministerstvo kultury [cit. 1. 7. 2010]. Dostupné z: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=2855>>.
- Scheufele, Dietram A. 2000. „Agenda-Setting, Priming, and Framing Revisited: Another Look at Cognitive Effects of Political Communication.“ *Mass Communication & Society* 3 (2&3): 297–316.
- Semetko, Holli A., Patti M. Valkenburg. 2000. „Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News.“ *Journal of Communication* 50 (2): 93–109.
- Shaw, Donald L., Maxwell E. McCombs. 1977. *The Emergence of American Political Issues: The Agenda-Setting Function of the Press*. St. Paul, MN: West.
- Shehata, Adam. 2010. „Unemployment on the Agenda: A Panel Study of Agenda-Setting Effects During the 2006 Swedish National Election Campaign.“ *Journal of Communication* 60 (1): 182–203.
- Společnost pro církevní právo. n.d. „Návrh 62 poslanců Federálního shromáždění na vydání zákona o majetkové restituci a rehabilitaci církví a náboženských společností.“ [on-line]. Praha: Společnost pro církevní právo [cit. 1. 7. 2010]. Dostupné z: <<http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/resta.htm>>.
- Svoboda, František. 2007. *Legislativní prostředí pro činnost církví a náboženských společností*. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru.
- Šmídová, Olga. 2007. „Porevoluční diskurz Rudého práva a restituce.“ Pp. 101–155 in Martin Hájek et al. *Praktiky ne/spravedlnosti: pojmy, slova, diskurzy*. Praha: Matfyzpress.
- Trampota, Tomáš. 2006. *Zpravodajství*. Praha: Portál.
- Vinopal, Jiří. 2009. „Konstrukce panelu respondentů a datový soubor v šetření CVVM.“ Pp. 124–130 in Markéta Škodová, Vlastimil Nečas (eds.). *Veřejná a mediální agenda: komparativní analýza tematizace veřejné sféry*. Praha: Professional Publishing.
- de Vreese, Claes H. 2005. „News Framing: Theory and Typology.“ *Information Design Journal + Document Design* 13 (1): 51–62.
- Wanta, Wayne, Yu-Wei Hu. 1993. „The Agenda-Setting Effects of International News Coverage: An Examination of Differing News Frames.“ *International Journal of Public Opinion Research* 5 (3): 250–263.
- Wanta, Wayne, Yu-Wei Hu. 1994. „Time-Lag Differences in the Agenda-Setting Process: An Examination of Five News Media.“ *International Journal of Public Opinion Research* 6 (3): 225–240.
- Yagade, Aileen, David M. Dozier. 1990. „The Media Agenda-Setting Effect of Concrete versus Abstract Issues.“ *Journalism Quarterly* 67 (1): 3–10.
- Zaller, John. 1992. *The Nature and Origins of Mass Opinion*. New York: Cambridge University Press.
- Zaller, John, Stanley Feldman. 1992. „A Simple Theory of the Survey Response: Answering Questions versus Revealing Preference.“ *American Journal of Political Science* 36 (3): 579–616.

Zdroje dat

- Centrum výzkumu veřejného mínění. 2008. „Veřejná a mediální agenda.“ [datový soubor]. Praha: Centrum výzkumu veřejného mínění [cit. 15. 10. 2008].

Přílohy

Příloha 1. Počet respondentů, kteří uvedli restituce církevního majetku nebo spor o vlastnictví katedrály sv. Víta jako důležitou událost v současné nebo předchozí vlně dle jednotlivých vln výzkumu

	2. vlna	3. vlna	4. vlna	5. vlna	6. vlna
Zmínění restitucí					
Počet	20	121	39	8	15
Procentní zastoupení	5,4 %	32,8	10,6	2,2	4,1
Předchozí zmínění restitucí					
Počet	0	20	121	39	8
Procentní zastoupení	0 %	5,4	32,8	10,6	2,2

Zdroj: [Centrum výzkumu veřejného mínění 2008], vlastní výpočty.

Poznámka: N = 369.

Příloha 2. Respondenti podle pohlaví, věku, vzdělání a vyznání

	Analyzovaný soubor (N = 369)		Původní neredukovaný soubor (N = 658)	
	Počet	Procentní zastoupení	Počet	Procentní zastoupení
Pohlaví				
Muži	123	33,3 %	230	34,9 %
Ženy	246	66,7	425	64,6
Nezjištěno	0	0,0	3	0,5
Věk				
18–30	55	14,9	114	17,3
31–51	136	36,9	246	37,4
52–71	155	42,0	249	37,8
72 a více	23	6,2	46	7,0
Nezjištěno	0	0,0	3	0,5
Vzdělání				
Základní	19	5,2	44	6,7
Vyučení	128	34,7	232	35,3
Střední s maturitou	155	42,0	277	42,1
Vysokoškolské	67	18,2	102	15,5
Nezjištěno	0	0,0	3	0,5
Vyznání				
Křesťanské	144	39,0	401	38,6
Ostatní	225	61,0	254	60,9
Nezjištěno	0	0,0	3	0,5

Zdroj: [Centrum výzkumu veřejného mínění 2008], vlastní výpočty.

Příloha 3. Počet mediálních zpráv, kterému byli respondenti vystaveni v sedmi předchozích dnech, podle přesného data vyplnění dotazníku

Datum vyplnění dotazníku	Rámec 1	Rámec 2	Rámec 3	Rámec 4	Rámec 5	Rámec 6	Bez rámce	Katedrála	Média celkem
2. vlna									
25. 4. 2008	0	4	0	0	0	0	0	3	4
26. 4. 2008	0	5	1	0	0	0	0	3	6
27. 4. 2008	0	8	1	0	0	0	0	2	9
28. 4. 2008	0	9	1	0	0	0	0	2	10
3. vlna									
2. 5. 2008	2	36	8	0	0	0	12	20	58
3. 5. 2008	3	39	8	2	0	0	13	25	65
4. 5. 2008	5	37	9	2	0	0	13	26	66
5. 5. 2008	6	39	11	3	0	0	13	26	72
4. vlna									
9. 5. 2008	7	53	9	5	1	1	3	10	79
10. 5. 2008	6	51	8	3	2	1	2	5	73
11. 5. 2008	4	54	8	3	2	1	2	6	74
12. 5. 2008	3	54	6	2	2	1	2	6	70

Příloha 3. Počet mediálních zpráv, kterému byli respondenti vystaveni v sedmi předchozích dnech, podle přesného data vyplnění dotazníku – pokračování

Datum vyplnění dotazníku	Rámec 1	Rámec 2	Rámec 3	Rámec 4	Rámec 5	Rámec 6	Bez rámce	Katedrála	Média celkem
5. vlna									
16. 5. 2008	0	13	1	0	2	0	0	2	16
17. 5. 2008	0	11	1	0	1	0	0	2	13
18. 5. 2008	0	6	0	0	1	0	0	0	7
19. 5. 2008	0	3	0	0	1	0	0	0	4
6. vlna									
23. 5. 2008	0	19	2	0	1	0	0	0	22
24. 5. 2008	0	19	2	0	1	0	0	0	22
25. 5. 2008	0	19	4	0	1	0	0	0	24
26. 5. 2008	0	19	4	0	1	0	0	0	24

Zdroj: [Centrum výzkumu veřejného mínění 2008], vlastní obsahová analýza, vlastní výpočty.

Příloha 4. Statistiky vhodnosti odhadnutých víceúrovňových modelů a testy pro srovnání modelů výskytu restitucí církevního majetku na osobní agendě

Označení a popis modelu	Testové statistiky			
	Wald chi2/ LR chi2	d.f.	N _{mikro}	N _{mikro}
M1: média celkem, předchozí odpověď (podmíněný logit)	275,0	2	170	850
M2: média celkem, předchozí odpověď (GEE)	153,9	2	369	1845
M3: média celkem, předchozí odpověď, charakteristiky respondentů (GEE)	193,1	10	369	1845
M4: média celkem, rámce 1–4, předchozí odpověď (podmíněný logit)	284,2	6	170	850
M5: média celkem, rámce 1–4, předchozí odpověď (GEE)	179,9	6	369	1845
M6: média celkem, rámce 1–4, předchozí odpověď, charakteristiky respondentů (GEE)	220,2	14	369	1845
M7: média celkem, katedrála, předchozí odpověď (podmíněný logit)	281,9	3	170	850
M8: média celkem, katedrála, předchozí odpověď (GEE)	182,7	3	369	1845
M9: média celkem, katedrála, předchozí odpověď, charakteristiky respondentů (GEE)	221,8	11	369	1845

Příloha 4. Statistiky vhodnosti odhadnutých víceúrovňových modelů a testy pro srovnání modelů výskytu restitucí církevního majetku na osobní agendě – pokračování

Označení a popis modelu	Testové statistiky				
	Wald chi2/ LR chi2	d.f.	N _{makro}	N _{mikro}	p-hodnota
Kontrasty					
Rozšíření o rámce					
M4 – M1	9,2	4	170	850	= 0,056
M5 – M2	26,0	4	369	1845	< 0,001
M6 – M3	27,1	4	369	1845	< 0,001
Rozšíření o odkaz ke katedrále					
M7 – M1	6,9	1	170	850	= 0,009
M8 – M2	28,8	1	369	1845	< 0,001
M9 – M3	28,7	1	369	1845	< 0,001
Rozšíření o sociodemografické charakteristiky respondenta					
M3 – M2	39,2	8	369	1845	< 0,001
M6 – M5	40,3	8	369	1845	< 0,001
M9 – M8	39,1	8	369	1845	< 0,001

Zdroj: *Centrum výzkumu veřejného mínění 2008*, vlastní obsahová analýza, vlastní výpočty.

Poznámka: charakteristiky respondenta jsou: pohlaví, věk (3 dummy proměnné), vyznání (křesťanské vs. ostatní), vzdělání (3 dummy proměnné).